

3. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность / Леонтьев А.Н. – М., 1996.
4. Мустафасв Г.Ю. Особливості життєвих планів сліпих старшокласників: автореф. Дис. на здобуття наук. ступ. канд. псих. наук: спец-сть-10.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Мустафасв Г.Ю.. – Київ, 1998. – 20 с.
5. Проблемы экспериментальной психологии личности // Ученые записки Пермского пед. ин-та. – Пермь, 1970. – 296 с.

В статье рассматриваются вопросы жизненных перспектив и возможностей их достижения жизненных целей детьми с задержкой психического развития.

Рекомендовано до друку кафедрою корекційної освіти Херсонського державного університету.

УДК 582.32

ЗАГОРОДНЮК Н.В.

ГІГРОФІТНИЙ ЕКОЕЛЕМЕНТ В БРІОФЛОРИ РІВНИННО-СТЕПОВОГО КРИМУ

Існує кілька підходів до питання екологічного аналізу флор мохоподібних: в одних роботах провідною екологічною характеристикою мохоподібних вважається їх приуроченість до певного типу субстрату, в інших – еколого-топічні групи мохів виділяються в структурі бріофлори з урахуванням їх субстратної приуроченості та локалізації в межах екосистеми [6, 7, 8]. Є системи, в яких екологічні групи мохів виділяються за їх реакцією на дію окремо виділених факторів довкілля, оскільки особливості умов місцезростання – достатньо точний критерій виділення екологічних елементів бріофлори [2, 3, 4]. На нашу думку, більш обґрунтованими і достовірними є комплексні підходи, коли визначення екологічних елементів бріофлори відбувається шляхом поєднання кількох методик: польові дослідження екотопів, заселених мохами; лабораторне вивчення їх анатомо-морфологічних особливостей, систематизація даних, наведених в науковій літературі.

Одним з провідних екологічних факторів, що впливає на поширення мохоподібних, є зволоження місцезростання. Екогрупу мохів відносно цього параметра довкілля можна визначити за наявністю (або відсутністю) ознак, що носять назву ксероморфних: щільної, подушкоподібної форми дернини; здатністю змінювати положення листків при їх зневодненні; кіловатої, трубчастої, жолобчастої форми листків, облямованих, загорнутих в трубочку країв листкової пластинки тощо; до структур накопичення вологи відносять гіалінові клітини стебла і листків, листкові „вушки” [11].

В процесі визначення екологічних груп мохоподібних рівнинного Криму за їх відношенням до режиму зволоження (гігоморф) в межах

дослідженої бріофлори було виділена низка екологічних елементів. Найменш пристосованими до умов недостатньої вологості серед мохів виявилася гігрофітна група, представлена мезогігрофітами та гігрогідрофітами.

Гігрогідрофітні мохоподібні – амфібійні види, що оселяються на обводнених субстратах, періодично затоплюваних прісною водою (прибережні скелі та камені, корені берегових дерев тощо). В дослідженій бріофлорі означена група нечисленна. Гігрогідрофітами є 2 види родини *Amblystegiaceae* (6,45% бріофлори): бореал *Drepanocladus aduncus*, поширений в заплавах р. Індоля, р. Чатирлик та в Північно-Кримському каналі, і мультизонал *Leptodictyum riparium*, зібраний в околицях с. Героївське (Керченський півострів); мох рясно розрісся на дні бетонного резервуару, який періодично заливався дощовою водою [5].

Дещо більш пристосовані до періодичної втрати вологи **мезогігрофітні мохи**, які в умовах стабільного гідрологічного режиму віддають перевагу ділянкам з посиленням зволоженням. Мезогігрофітні види здатні витримувати, при необхідності, коливання гідрологічного режиму; їх пристосування до підтримання водного балансу (ризойди, парафілії, листові вунки) спрямовані на швидке поповнення вологи, витраченої в процесі випаровування [11, 12]. Загалом до складу даного екологічного елемента відносяться 7 видів (5,43% бріофлори): *Marchantia polymorpha*, *Gymnocolea inflavata*, *Funaria hygrometrica*, *Physcomitrium pyriforme*, *Dicranella heteromalla*, *Brachythecium mildeanum*, *Ctenidium molluscum*. Незворотної втрати вологи, що цілком можливо в посушливих умовах рівнинно-стенового Криму, вони уникають, оселяючись в екотопах, де має місце збереження та накопичення води, зокрема, в щілинах та розколинах вапнякових скель (*Ctenidium molluscum*), на скелях та ґрунтах, затінених вищими рослинами (*Dicranella heteromalla*, *Brachythecium mildeanum*), в дернинках інших мохів з більш досконалим механізмом водної регуляції (*Gymnocolea inflavata*). *Funaria hygrometrica* зустрічається в псамоценозах рівнинного Криму як складова мохового покриву солончакуватих лук та боліт на літоральних пісках, *Physcomitrium pyriforme* був зібраний безпосередньо на березі Північно-Кримського каналу [9, 10].

Мезогігрофіти переважно є представниками моновидових (*Marchantiaceae*, *Jungermanniaceae*, *Dicranaceae*) та оліговидових (*Funariaceae*) родин, 2 види є складовими провідних родин систематичного спектру рівнинно-кримської бріофлори (*Brachytheciaceae*, *Hypnaceae*).

Підбірка географічних елементів в даній екогрупі неоднорідна. *Dicranella heteromalla*, *Brachythecium mildeanum*, *Ctenidium molluscum* – бореальні види, *Physcomitrium pyriforme* – неморал, *Funaria hygrometrica*, *Marchantia polymorpha* – мультизонали, *Gymnocolea inflavata* – арто-бореал. В складі бріофлори рівнинного Криму ці види з'явилися з різних причин. *F. hygrometrica* і *M. polymorpha* досконало використовують мікрокліматичні умови невеликих сконіш в будь-яких природних зонах, є компонентами синантропної фракції бріофлори України. *Ctenidium molluscum*, знайдений в урочищі Джангуль на Тарханкутському півострові, більш характерний для

гірських ценозів Кримського півострова; він є показником спорідненості бріофлори Західного Криму та Кримських гір [1]. Можливо, що *Dicranella heteromalla* має подібне походження в рівнинному Криму. *Physcomitrium pyriforme*, з високою ступінню вірогідності, потрапив в Крим з континентальної України вздовж Північно-Кримського каналу.

Наявність серед мохів рівнинно-степового Криму гігрофітних мохів, дуже чутливих до втрати вологи, може здатись дещо дивним, з огляду на континентальний клімат даної місцевості і приналежність дослідженої бріофлори до аридногोलарктичного типу. Однак це враження хибне. Навпаки, кількість гігрофітних мохів є незначною порівняно зі степовими районами континентальної України. Так, по степовій зоні в цілому мезогігрофіти посідають третє місце (14,2%), по різних типах ценозів їх місце варіює від першого до третього [3].

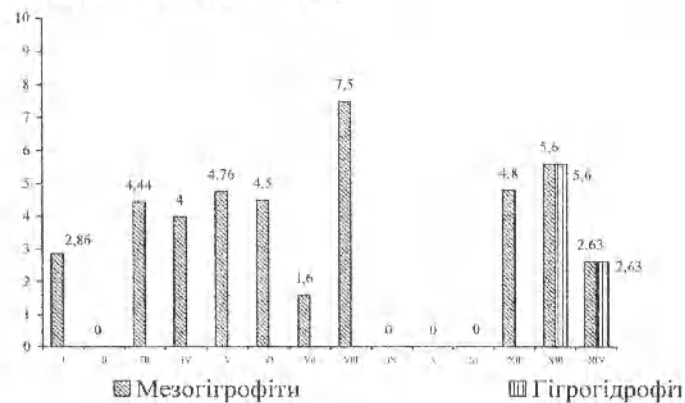

Рис.1.

Гігрофітні екоморфи в бріофлорах рослинних угруповань та місцезростань рівнинного Криму.

I – пустельні полиново-злакові степи; II – петрофітні різнотравно-злакові вапнякові степи; III – справжні злакові і різнотравно-злакові степи; IV – галофітна рослинність Присивашся; V – галофітна рослинність грязьових вулканів; VI – приморські піски; VII – вапнякові відслонення; VIII – чагарники; IX – парки; X – лісосмуги; XI – листяні лісові масиви; XII – хвойні лісові масиви; XIII – водойми та прибережні екотопи; XIV – місцезростання антропогенного походження

У бріофлорі рівнинного Криму ситуація інша. Серед чотирнадцяти типів місцезростань, ценобріофлори яких досліджувалися в рамках комплексного вивчення мохоподібних рівнинного Криму, виявлені такі, в структурі яких гігрофітна складова відсутня. Це петрофітні різнотравно-злакові степи і штучні деревні насадження (міські парки, лісосмуги та листяні лісові масиви) (рис. 1). В решті бріофлор присутні від 1-го до 3-х видів мезогігрофітних мохів, участь яких в систематичних структурах

складає від 1,6% (вапнякові відслонення) до 7,5% (чагарники). Гігроїдрофіти, цілком очікувано, виявлені в складі бріофлор водних і прибережних екотопів, а також в місцезростаннях антропогенного походження (штучні резервуари).

Присутність груп гігрофітних мохоподібних вказує на наявність в ценозах рівнинно-степового Криму дрібних сконіп, в яких утримується атмосферна волога (вапняки, хвойні лісові масиви, місцезростання антропогенного походження), або ж на періодичне затоплення або підтоплення субстратів (прибережні екотопи сухо річищ та каналів, галофіт на рослинність Присивання, приморські піски). Відносно невисокий відсоток їх в структурах ценобріофлор пояснюється, на нашу думку, слафітними факторами. В рівнинному Криму надмірне зволоження ґрунту в більшості випадків супроводжується його засоленням (хлоридно-сульфатним чи карбонатним), що суттєво обмежує кількість мохоподібних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко М.Ф., Партіка Л.Я. Бріофлора присиваських степів // Укр. ботан. журн. – 1990. – Т. 47, №2. – С. 13 – 16.
2. Бойко М.Ф. Бріофлора степної зони Восточно-Европейської рівнини и Предкавказья (таксономия, экобиопенотические особенности, генезис, антропогенная трансформация и охрана): автореф. дис. на соиск. ученой степени док. биол. наук: спец. 03.00.05. – ботаника. – К., 1992. – 39 с.
3. Бойко М.Ф. Анализ бріофлоры степной зоны Европы. – Киев: Фитосоцицентр, 1999а. – 180 с.
4. Бойко М.Ф. Мохообразные в ценозах степной зоны Европы. Херсон: Айлант, 1999б. – 160 с.
5. Бойко М.Ф., Загороднюк Н.В. Мохообразные антропогенно трансформированных территорий Керченского полуострова // Степи Северной Евразии: Материалы IV Междунар. Симпозиума (Оренбург, 4-8 сент. 2006 р.) / Институт степи УрО РАН. – Оренбург: Газпромнечатъ, 2006. – С. 260-263.
6. Воробьев Ю.М. Бріофлора нагорных дубрав юга Горьковской области (Разинский лесхоз). – М., 1981. – 16 с. – Деп. в ВИНТИ, № 4050-81.
7. Воробьев Ю.М., Щелчкова Т.А. Флора лиственных мхов окрестностей биостанции Горьковского университета. – М., 1981. – 28 с. – Деп. в ВИНТИ, № 5690-81.
8. Вірченко В.М., Орлов О.О. Бріофлора Житомирської області. – Житомир: Волинь, 2009. – 216 с.
9. Загороднюк Н.В. Просторово-субстратна диференціація мохоподібних приморських пісків Рівнинного Криму // Наука і методика [зб. наук. і метод. праць / відп. ред. М.Ф. Бойко]. – Вип. „Природничі науки”. – Херсон: „Айлант”, 2007. – С. 30-35.
10. Загороднюк Н.В. Нові для Кримського півострова види бріофіт // Чорноморськ. бот. журн. – 2009б. – Т. 5, №3. – 437-441.

11. Мельничук В.М. Лиственные мхи Западной Волыни: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. биол. наук: спец. 03.00.05. – ботаника / В.М. Мельничук. – К., 1953. – 14 с.
12. Мельничук В.М. Матеріали до вивчення водного режиму листяних мохів /В.М. Мельничук // Укр. ботан. журн. – 1957. – Т. 14, №4. – С.52-63.

В статье охарактеризованы гигрофитные мхи равнинно-степного Крыма. Коротко проанализировано их распространение в различных фитоценозах и местообитаниях.

Рекомендовано до друку кафедрою ботаніки Херсонського держуніверситету.

УДК: 159.922

НЕЧИПОРЕНКО О.

ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО ДЕЗАДАПТОВАНИХ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТОМ

Загальнодержавною програмою сьогодення є спеціалізована психологічна допомога дітям, позбавленим батьківського піклування. Діти даної категорії виховуються в закладах інтернатного типу і потребують спеціального корекційного впливу, який складає комплекс психолого-педагогічних заходів у зв'язку з наявністю затримки психічного розвитку і спрямований на розвиток потенційних можливостей соціальної адаптації даної категорії дітей.

Саме в дошкільному віці відбувається активне формування розумових та психофізіологічних функцій і роль інтернатних закладів полягає у активній соціальній адаптації та оптимізації процесів розвитку. Вивчення характеру соціальної адаптації дітей дошкільного віку, аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, які ускладнюють даний процес дозволить відповісти на основне питання педагогічної практики - підготовку дітей з затримкою психічного розвитку до інтеграції у суспільство.

Сьогодні гостро постає питання щодо створення найсприятливіших умов до інтеграції цих дітей в систему сучасних суспільних відносин, оскільки в 90) вихованців інтернатів виявлено затримку психічного розвитку.

Протягом останніх десятиліть значну увагу приділяють взаємозв'язку між психічним розвитком дитини та соціальними умовами, в яких вона перебуває. Впливи зовнішнього середовища призводять до затримки психічного розвитку та порушення соціогенезу в ранньому віці. Це зазначено в роботах Л.С.Виготського, О.Н.Зотова, Р.Б.Каримова. Проблемам дітей з затримкою психічного розвитку приділяли значну увагу такі вчені як Т.Д.Ілляшенко, М.С.Певзнер, К.С.Лебединська, В.І.Лубовський та ін.[2]

Корекцією психічних функцій в дітей з затримкою психічного розвитку займалися Т.О.Власова, І.І.Мамайчук, Н.М.Стадненко, В.В.Тарасун, які

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Кафедра ботаніки

НАУКА І МЕТОДИКА

Збірка наукових і методичних праць студентів,
аспірантів та викладачів

Херсон – 2011

ББК 74Я5
М 54

Рекомендовано до друку кафедрою ботаніки Херсонського державного університету (пр. №8 від 10.04.2011 р.) та Редакційною колегією збірки наукових і методичних праць «Наука і методика» (пр. №1 від 10. 04. 2011 р.).

Редакційна колегія:

Бойко М.Ф. – доктор біологічних наук, професор (відповідальний редактор)
Ходосовцев О.Є. – доктор біологічних наук, професор
Мойсієнко І.І. – кандидат біологічних наук, доцент
Бойко Л.М. – кандидат філологічних наук, доцент
Карташова І.І. – кандидат педагогічних наук, доцент
Загорднюк Н.В. – асистент (відповідальний секретар)

М 54 Наука і методика. Збірка наукових і методичних праць (Відп. ред.
М.Ф.Бойко). – Херсон: Айлант, 2011. – 40 с.

*Адреса редколегії: Україна, 73000, Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27, к. 717.
тел. (0552)-32-67-54 (194, ботаніка) E-mail: netl@ksu.ks.ua*

ISBN 978-966-630-002-2

© Кафедра ботаніки ХДУ, 2011